

RehberDünyası

TEMMUZ 2000 SAYI 22

Anadolu İnanç Turizminde **PISIDIA ANTIOCHEIA**
Geçmişe açılan bir pencere **Turizm Haftası**
ÇATALHÖYÜK törenlerle kutlandı

Kapak
Fotoğrafi
Haydar
Duman

RehberDünyası

Sayı: 22 Temmuz 2000
2 ayda bir yayınlanır

Sahibi:

TUREB ve İRO adına:
Yönetim Kurulları Başkanı
T. Ahmet Şensilay

Yazı İşleri Müdürü
Muzaffer Tanrıku

Genel Yayın Koordinatörü
Nazar Basmacıgil

Yazı Kurulu

Emel Sedef, R. Murat Tiryaki,
M. Zeki Angın, Sezai Gülşen,
Mehmet Uzan, Lale Koşagan

Reklam Koordinatörü
İRO Genel Sekreterliği

Yönetim Merkezi ve

Yazışma Adresi
Cumhuriyet Cad. No: 87/7
80230 Elmadag - İSTANBUL
Tel: (0212) 240 25 23 - 233 49 52
Fax: (0212) 233 49 42
www.turizm.net/iro
i.r.o@turk.net

Sayfa Tasarımı
Sinan Şanlıer

Baskıya Hazırlık

POSEYDON Basın Yayın Tanıtım
Tel: (0212) 293 16 99
Fax: (0212) 245 28 62

Baskı

Ladin Ofset

Dergimizde yayınlanan her türlü yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergimizde yer alan yazılar kaynak gösterilerek kullanılabilir.

BAŞYAZI

"Ben İnaniyorum... Ya siz?"

Recep Özbay

3

HABERLER

4

BAŞKANDAN MEKTUP

Dayanışmanın Getirecekleri

T. Ahmet Şensilay

11

SORUŞTURMA

"Sektörün bütün kuruluşları olarak anayasamızı oluşturmak zorundayız"

12

TARTIŞMA

"Aydınlar ve Yarı Aydınlar Üzerine (2)"

T. Ahmet Şensilay

17

İNANÇ TURİZMİ

Anadolu İnanç Turizminde

PISIDIA ANTIOCHEIA'sı

Dr. Mehmet Taşlıalan

18

REHBER GÖZÜYLE

SARIHAN

22

İNCELEME

Geçmişe Açılan Bir Pencere

ÇATALHÖYÜK

Adnan Baysal

24

BİZANS SANATI

İkona (2)

Hüseyin Alantar

28

İNCELEME

Eski Yunan'da Gemicilik

Engin Baran

32

OUTGOING

Hindistan ve Altın Üçgen (2)

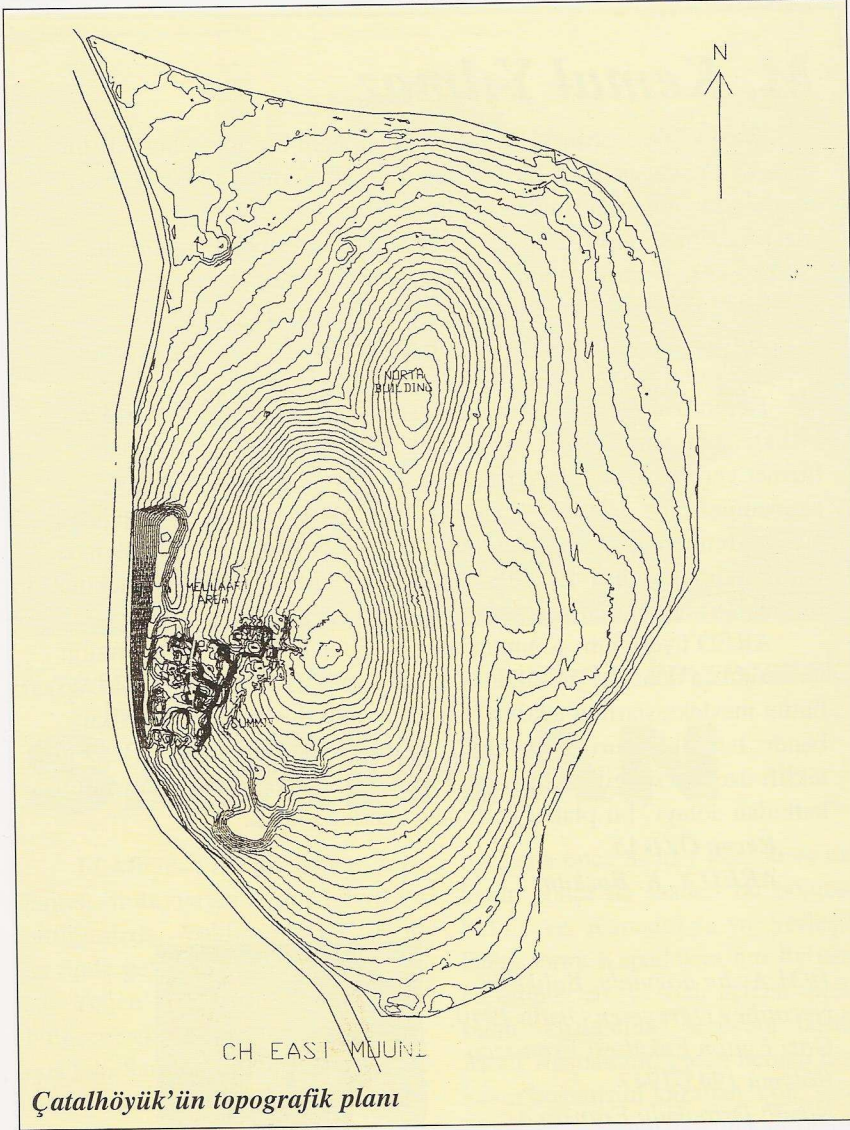
Murat Özsoy

36

GEZİ

Rehberlerin Doğu ve Güneydoğu Gezisi

40

Çatalhöyük'ün topografik planı

GEÇMİŞE AÇILAN BİR PENCERE ÇATALHÖYÜK

Adnan Baysal*

Konumu: Konya Ovasında bulunan ve önemli Neolitik yerleşmelerden bir tanesi olan Çatalhöyük; Yakındoğu Neolitiği açısından olduğu kadar Orta Anadolu ve Konya Neolitiği açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu önem kendisine özel sanatsal, sosyo-kültürel, mimari

24 REHBER DÜNYASI

ve diğer günümüze kadar ulaşabilen kültür kalıntılarından gelmektedir. Bu özelliği Çatalhöyüğü bugünkü eşsiz konumuna taşır. Çatalhöyük, UNESCO tarafından dünyada korunması gerekli kültür varlıkları listesine alınmış ve bu listede ilk otuz arasında yer almaktadır. Bu da Çatalhöyüğe bir evrensellik kazandırmaktadır. Bu evrensel konumu

nun dışında fiziki konumuna baktığımızda yerleşmenin Türkiye'nin en öneli ovalarından bir tanesi olan Konya Ova'sında, Konya'nın yaklaşık 40 km. kadar güneydoğusunda ve Konya'ya bağlı Çumra ilçesinin 12 km. kadar kuzeyinde ve Beyşehir Gölünden doğan Çarşamba çayının deltasında yer aldığı görülür. Çatalhöyük adını yakınında bulunan bir yol ayrımından almaktadır. Yerleşme, doğu ve batı olmak üzere iki ayrı kısımdan oluşmaktadır. Doğu Çatalhöyük tamamıyla neolitik olup Batı Çatalhöyük Kalkolitik kültürleri yansıtmaktadır. Neolitik kültürleri kapsayan Doğu Çatalhöyük kuzey ve güneyde kalan yine birbirine bağlı iki tepelikten oluşmaktadır. Doğu Çatalhöyük dışardan fiziki olarak şu şekilde tanımlanabilir: 450 m. uzunlukta, 275 m. genişlikte ve ova seviyesinden 17.5 m. yükseklikte bir tepedir.

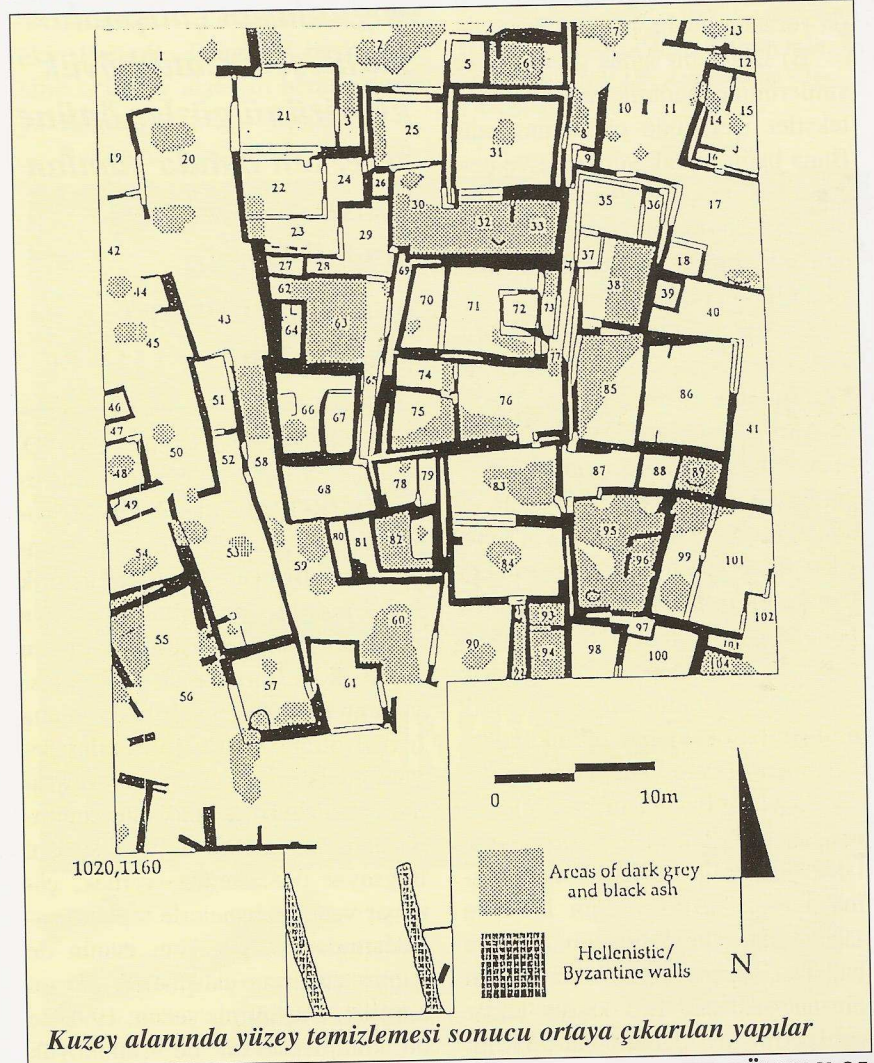
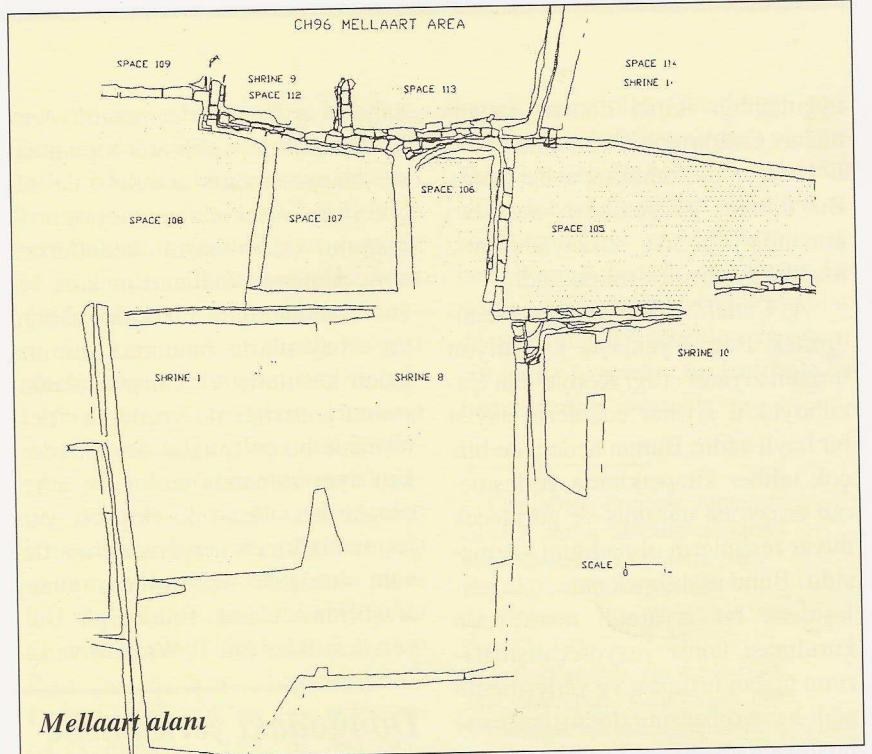
İlk Dönem araştırmaları: Bu bölgede 1951 yılına kadar herhangi bir sistematik araştırma yapılmamıştır. Bununla birlikte ilk araştırmalar R. O. Arık tarafından başlatılmıştır. Bu araştırmalar fazla detaylı bilgiler kapsamaz. İngiliz Arkeoloji Enstitüsü (Ankara) 1951 yılında bir yüzey araştırması programına başladı. 1952 yılında Konya Müzesi Müdürü olan M. Önder'in Çatalhöyüğü J. Mellaart'a göstermesiyle Çatalhöyük arkeoloji dünyası ile tanışır. Çeşitli hastalıklar ve ulaşım zorluğu nedeniyle ayrıntılı bir araştırma yapılamaz. J. Mellaart ve ekibi yerleşmeyi 1958 yılında tekrar ziyaret eder. Aşırı plantasyona ve erozyona uğramış yerleşimden ilk buluntular yanmış kerpiçler, yapı kalıntıları, çanak çömlek parçaları, obsidiyenden yapılmış aletler ve çeşitli hayvan kemiklerinden oluşmaktadır. Bu buluntular, kazısı yapılmış olan Mersin-Yumruktepe neolitik yerleşmesi ile karşılaştırılınca ne derece önemli olduğu anlaşılmıştır. Bu ta-

rihe ka
da, Ne
düşünce
Çata
başkar
mış ve
devam
lışmal
talhöy
ğuda y
çalışma
kazılar
yapı k
Yerleş
relerin
leşmed
muhtes
gözler
lan çah
bulunt
laart y
sonucu
%3'ün
rağa ul
malar
duvar
kemik
mikler
niyetle
dir. Bu
Çatalh
İlk de
Çatalh
de yer
keoloj
yaklaş
doğma
şimlan
ologlu
ve etn
tirilmi
miştir
bir ha
nem ç
ve kon
de dü
miştir
İk
laart'
yıl b
miştir

rihe kadar özellikle Orta Anadolu'da, Neolitik olmadığı yerleşmiş bir düşünce idi.

Çatalhöyük kazıları J. Mellaart başkanlığında 1961 yılında başlatılmış ve 1962 ve 1963 yıllarında da devam ettirilmiştir. Mellaart'ın çalışmaları hem doğu hem de batı Çatalhöyük'te gerçekleşmiş olup doğuda yani Neolitik olan kısımda ki çalışmalar daha bir ağırlıklıdır. Bu kazılar sonucunda yerleşmede 13 yapı katı olduğu tesbit edilmiştir. Yerleşmenin 6. yapı katı A ve B evlerine ayrılmıştır. Doğudaki yerleşmede yoğunlaşan çalışmalar muhteşem Çatalhöyük kültürünü gözler önüne sererken batıda yapılan çalışmalar mimari açıdan zengin buluntular ortaya çıkarmıştır. Mellaart yapmış olduğu kısa çalışmalar sonucu doğu Çatalhöyük'ün ancak %3'ünü ortaya çıkarmış ve ana toprağa ulaşamamıştır. Bugün bu çalışmalar sonucu ortaya çıkarılmış olan duvar resimleri, çeşitli obsidyen ve kemik aletler, figürinler ve keramikler Ankara'daki Anadolu Medeniyetleri Müzesinde sergilenmektedir. Bu sergi aynı zamanda tipik bir Çatalhöyük evini de kapsamaktadır. İlk dönem çalışmaları sonucunda Çatalhöyük yakınoğu arkeolojisinde yerini alırken aynı zamanda arkeoloji dünyasındada birçok yeni yaklaşımların ve bakış açılarının doğmasına yol açmıştır. Bu yaklaşımlar ve bakış açıları bugün arkeologlar, antropologlar ve etnograf ve etnoarkeologlarca bir hayli geliştirilmiş ve detaylı olarak ele alınmıştır. Üstelik teorik yaklaşımlar bir hayli geliştirilmiştir. Bu ilk dönem çalışmaları aynı zamanda kazı ve konservasyon yöntemleri üzerine de düşünülmesi gerektiğini vurgulamıştır.

İkinci dönem araştırmaları: Mellaart'tan sonra yerleşme yaklaşık 30 yıl bir süre ile kazılmadan bırakılmıştır. Birçok gelişmiş teknolojinin

uygulandığı ikinci dönem araştırmaları Cambridge Üniversitesinden I. Hodder başkanlığında başlatıldı. Bu dönem çalışmaların amaçları arasında aşağıda sıralayacağımız maddeleri görmek mümkündür.

A) Çatalhöyük'ü turizme kazandırmak. Bugün yaklaşık 1.4 milyon turistin ziyaret ettiği Konya'dan Çatalhöyük'ü ziyaret edenlerin sayısı bir hayli azdır. Bunun nedeni de birçok rehber kitapçıklarda yerleşmenin erozyona uğramış ve görülecek duvar resimlerin olmadığını yazmasıdır. Bunu aşabilmek amacıyla yerleşmede bir ziyaretçi merkezinin kurulması, konservasyon çalışmalarının hızlandırılması ve yerleşmenin açık hava müzesine dönüştürülmesi bu amaca yönelik etkinlikler arasında yer almaktadır.

B) Diğer bir amaç da duvar resimlerinin ekonomik ve sosyal konseptler içerisinde ele alınmasıdır. Buna bağlı olarak yerleşme ve çevresinde antropologlar, etnoarkeologlar, etnobotanikçiler ve diğer uzmanlar birlikte çalışarak bu konuya ait bilgiler toplamaktadır.

C) Ana amaçlar arasında sayabileceklerimiz ise şöyle özetlenebilir. Yerleşmenin orijini, erken dönem gelişimi, sosyal ve ekonomik organizasyonu, toplum içindeki değişimler ve gelişmeler, evcilleşme ve adaptasyonlara neden olan veya etki eden faktörler, ticaret, din, sembolizm, alet kullanımı, çanak çömlek kullanımı ve yiyeceklerin hazırlanması ile buna bağlı olarak gelişen beslenme bozuklukları veya sağlık problemlerini saymak mümkündür.

İkinci dönem çalışmaları yaklaşık 25 yıllık bir araştırma projesini hedeflemektedir. 1993 yılında yaklaşık 30 kişilik bir kadro ile çalışmaya başlayan kazı ekibi 1997 ve 1998 yıllarında kadrosunu Türk ve yabancı öğrencilerle uzmanlardan oluşan yaklaşık 120 kişiye kadar genişletmiştir. Çatalhöyük'teki ilk

çalışma yılları yerleşmenin yüzey buluntularının sistematik toplanması, manyotemetre aracılığı ile ölçümlerin alınması ve topografik planının çıkarılmasını hedeflerken aynı zamanda Mellaart'ın kazı sezonlarından sonra bırakmış olduğu ve erozyonlarla tanınmaz duruma gelen kesitlerin ve çalışma alanlarının temizliği ile geçmiştir. Yerleşmede bu çalışmalar devam ederken aynı zamanda jeolog ve arkeologlardan oluşan iki ekip de yerleşme civarında araştırmalarına devam etmiştir. Araştırmalar yüzey araştırması olarak Edinburgh Üniversitesi'nden Dr. T. Watkins ve Li-

Douğadaki yerleşmede yoğunlaşan çalışmalar muhteşem Çatalhöyük kültürünü gözler önüne sererken batıda yapılan çalışmalar mimari açıdan zengin buluntular ortaya çıkarmıştır.

verpool Üniversitesinden Dr. D. Baird tarafından ve jeoloji araştırmaları (KOPAL) olarak Dr. N. Roberts tarafından yönetilmiştir. Konya ovasının historik ve prehistorik kültürlerinin araştırılması, Konya ovasının jeolojisi ve formasyonunu anlamak ve Çatalhöyük ile korelasyonunu kurmak bu çalışmaların ana hedefi olmuştur. Bu çalışmalar devam ederken aynı zamanda yerleşmenin kuzeybatısında kalan kısımda laboratuvarlardan, depolardan, bilgisayar odalarından, yemek, çamaşır ve yatakhanelerle toplantı salonlarından oluşan kazı evinin de yapım ve inşaa çalışmaları devam etmiştir. Geçtiğimiz sezon, 1998'de bu komplekse bir de Çatalhöyük

müzesi veya ziyaretçi merkezi diyebileceğimiz video ve bilgisayar destekli bir sergi salonu eklenmiştir. Kazı evinin ilerleyen yıllarda bir araştırma merkezi durumuna dönüştürülmesi planlanmaktadır. Böyle büyüklükteki bir proje çeşitli kuruluşlarca desteklenmektedir. Bunlar arasında sayabileceklerimiz VISA, KOÇBANK, BOEING gibi ana sponsorlarla Glaxo Wellcome, British Airways, Merko ve Shell gibi uzun dönem sponsorlarını göstermek mümkündür. Bunun dışında 'Çatalhöyük Dostları' adı ile kurulmuş olan bir dernek de kazı projesini desteklemektedir.

Çatalhöyük ilk dönem çalışmaları sonucu Mellaart tarafından arkeoloji dünyasına tanıtılması ile ilgilerin odak noktasına gelmiştir. İkinci dönem çalışmaları ise bu ilgiyi haklı olarak doruk noktasına çıkarmaktadır. Bu ilgi yalnızca arkeoloji dünyasından değil çeşitli gruplardan ve moda dünyasından da gelmektedir. Kasım 1997'de İstanbul'da gerçekleştirilen bir moda gösterisinde mankenler bir model olarak hazırlanmış Çatayhöyük evi içinden çıkarak gösterilerine başladılar. Bunun dışında Çatalhöyük için geliştirilmiş olan Web' sayfaları bugün Çin'den Nikaragua'ya, Amerika'dan Zimbabwe'ye kadar bir çok ülkeden binlerce kez ilgi duyanlar tarafından ziyaret edilmektedir². Bu da Çatalhöyük'ü evrensellik yolunda bir başka boyuta taşımaktadır.

İkinci dönem çalışmalarını çeşitli safhalara ayırmak mümkündür. Örneğin hazırlık safhası olarak tanımlayabileceğimiz dönem (1993-1995) ekibin Çumra'ya gelişi, ekibin sezon süresince çalışmalarını yürütebileceği bir yerin bulunması çalışma ve ilk yayının³ hazırlanması bir hazırlık dönemi olarak değerlendirildi. Bu dönem çalışmaları höyük üzerinde; manyetik ve topografik

ölçümlerin alınması ve bunların geliştirilmesi, yine höyük üzerinde sistematik bir yüzey toplamaları ve bundan elde edilen sonuçla birlikte manyetik ölçümleri karşılaştırarak kazı evresine geçildiğinde çalışılacak alanların belirlenmesi. Mellaart dönemi çalışmalarının yürütüldüğü alanda erozyona uğramış bölümlerin temizlenmesi, çizimlerinin yapılması ve çeşitli örneklerin analiz için alınması, alivuyal dolguların detaylı olarak saptanması, duvar sıvalarının konservasyon cinsinden yapısının araştırılması, arkeobotanik araştırmaları için sistemlerin hazırlanması ve kazı yapılacak alanların güneş ışınlarından korunacak türde bir mekanda gerçekleşmesini sağlayacak konstriksiyonların kurulması ve korunması, kazı evinin inşasına başlanmasını bu dönem içinde saymak mümkündür. Höyük etrafında yapılan çalışmalar ise yakın ve uzak çevresinde çeşitli arkeo-jeolojik ve yüzey araştırmaları olarak gelişmiştir. Tüm bu çalışmaların ilk sonuçları Çatalhöyük Araştırma Projesinin (ÇAP) çıkarmış olduğu Çatal News adlı bir magazinde özel olarak sezon sonlarında yayınlanırken yukarıda belirttiğimiz yayında tüm bu sonuçlar detaylı olarak sunulmuştur.

Hazırlık safhası çalışmaları yukarıda belirttiğimiz sistematik yüzey toplamaları ve yüzey temizliği olarak geliştirilmiştir. Bu çalışmalar genellikle höyük üzerinde (batı ve doğu kısımlarında) gelişti. Bu çalışmaların yoğunlaştığı doğu tepesinin kuzeyinde yer alan tepelik üzerinde, yaklaşık 20x20 mt.lik bir alanda yüzey temizliği birçok yapıdan oluşan ev grubunu ortaya çıkarmıştır. Bu evlerin duvarlarının ortaya çıkması ise yüzeyin sadece 10 cm. temizlenmesini gerektirmiştir. Bu yüzey temizliği duvarların kalınlığı, evlerin planı, odaların şekilleri, hatta duvarların iç yüzeylerinin sıvan-

mış olduğu ve bu sıvaların kalınlıkları, sıvalar içinde yer alan katmanlarla ve boya izlerini ortaya çıkarırken aynı zamanda Çatalhöyük kültürü hakkında yeni bilgiler verecek bir bölgenin ve daha sonra kazıların yapılacağı alana da işaret etmekteydi. Bu alan kuzey (north) bölgesi olarak adlandırılmıştır. 1960'lı yıllarda Mellaart tarafından kazıların gerçekleştirildiği alana da Mellaart'a atfen kendisinin adı verilmiştir. Böylelikle çalışma alanlarının adı belirlenirken aynı zamanda tam randıman ile başlanacak kazı alanları da belirlenmekteydi. 1996'da Selanik Üniversitesi'nden bir ekip Prof. K. Kotsakis başkanlığında Doğu Çatalhöyük'ün tepe noktasında (Summit) ve 1997'de Amerikadan Berkley Üniversitesinden bir ekip Prof. R. Tringham başkanlığı altında kuzey alanının hemen doğu yakasında çalışmaya başladılar.

Bugün hazırlık safhasını tamam-

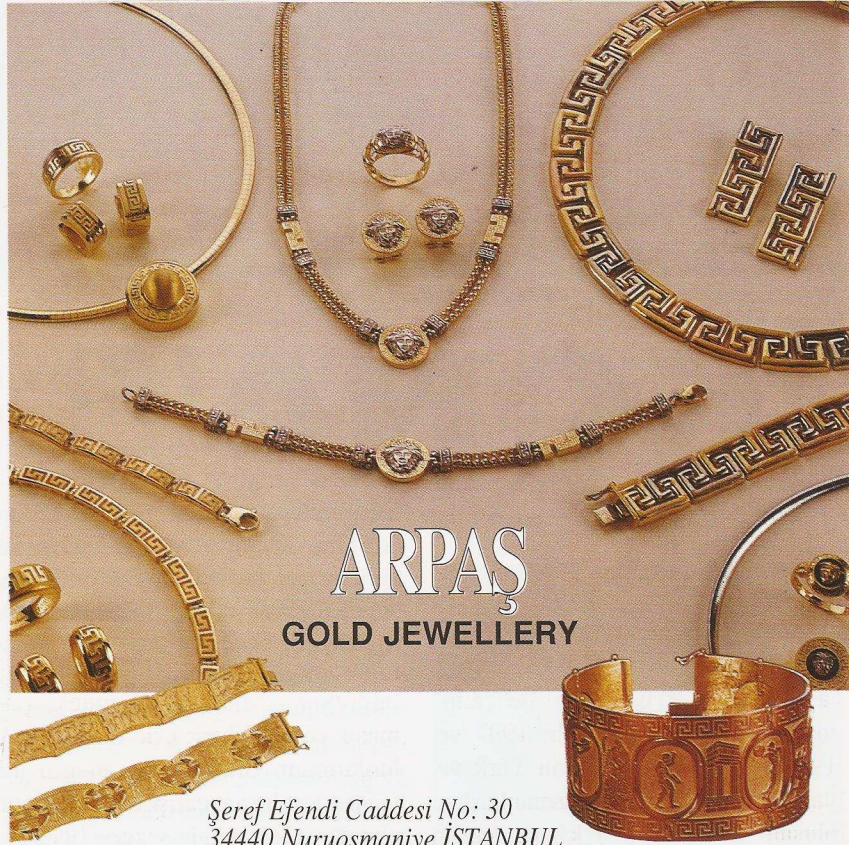
lamak üzere olan Çatalhöyük kazı ekibi üç ayrı üniversitenin oluşturduğu kazı ekibi, bir yüzey araştırma ekibi, bir arkeo-jeoloji ekibi, bir arkeobotanikçiler ekibi, antropologlarla hayvan kemiği, obsidiyen, keramik, tas, toprak ve diğer konularda uzmanlaşmış arkeolog ve öğrencilerden oluşan dev bir kadro ile çalışma ritmine girmiştir.

1) Catalhöyük Project: <http://catal.arch.cam.ac.uk/catal/catal.html> veya *Mysteries of Catalhöyük*: <http://www.smm.org/catal/>

2) A. Wolle. "The Web Site", *Çatal News* 5, 1998, s. 21-22.

3) I. Hodder (ed). *On the Surface*, McDonald Inst., Cambridge, 1996.

* **Yazışma adresi:** İngiltere'de Çatalhöyük Research Project, Dept. of Archeology, Downing Street. Cambridge CB2 3DZ. veya Türkiye'de Veliefendi mah. 74/2 Sokak, No: 1/9, Zeytinburnu - İSTANBUL.

Şeref Efendi Caddesi No: 30

34440 Nuruosmaniye İSTANBUL

Tel: (0212) 514 10 56 - 511 18 19 Fax: (0212) 514 10 58

REHBER DÜNYASI 27